

Kitap Eleştirisi

Prekaryayı Anlamak¹

Zehra YILDIZ*

Güvenmek, dünyadaki pek çok insanın hayattan en önemli beklentisidir. Peki neden insanlar güveni bu kadar önemser? Bu durum güven duygusunun huzura ve mutluluğa giden bir yol olarak düşünülmesinden kaynaklanıyor olabilir. Çoğunlukla sevdiği kişilerde bu duyguyu arayan insanlar, her gün her ay aslında bir ömür geçirdikleri işlerinde de bu duyguya ihtiyaç duyarlar. İşte Guy Standing'in yazdığı *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf* kitabı bunu sorgulamaktadır. Bu sorgulamayı Guy Standing, insanların nasıl prekarya sınıfına dahil olduklarını açıklayarak eleştirel bir şekilde yapmıştır. Tüm bunlardan hareketle prekarya olmak ve prekaryanın kimliği üzerinden Guy Standing'in *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf* kitabının tanıtım ve değerlendirmesinin yapılacağı bu yazı yeni bir sınıfın perdelerini aralıyor: Prekarya dünyasına hoş geldiniz!

“Serveti oluşturan biziz ama bir faydasını göremedik” diyen bir işçi aslında prekaryanın ne demek olduğunu açıklamıştır (s. 15). Prekarya; “güvencesiz” sıfatı ve “proletarya” isminin birleşmesinden oluşmaktadır (s. 21). Yine prekarya terimi ‘çalışan yoksullar’ olarak da kullanılmaktadır (s. 25). İş hayatındaki rolüne göre “sürekli kaygı ve kontrolü kaybetme duygusu” yaşayan herkesin prekarya sınıfı içinde yer aldığını söylemek yanlış olmaz (Vatansever, 2013:8). Guy Standing’in tehlikeli bir sınıf olarak betimlediği prekarya henüz doğmamış bir oluşum değildir zaten var olan bir oluşumdan bahsedilmektedir.

Prekaryanın neler yaşayabileceğine dair çarpıcı bir örnek 2012 yılında Bangladeş’te meydana gelen yangının ardından ortaya çıkmıştır. Prekarya sınıfının nasıl oluştuğuna dair izleri görmenin mümkün olduğu bu olayda tekstil atölyesinde çalışan 112 kişi hayatını kaybetmiş ve ailelerine herhangi bir tazminat verilmemiştir. Üretimde dış kaynak kullanılan bu sistemde taşeron firmalar aracılığıyla ana firma, işçi hakları ve iş güvenliğiyle ilgili herhangi bir yükümlülüğün altına girmemekle birlikte adeta bu sorumluluktan kaçmaktadır. Burada ki amaç küresel tedarik zinciri sistemiyle en ucuz işgücünü bulmaktır: aylık 30 dolara işçi çalıştırmak gibi. Bazı firmalar daha fazla müşteri için insanlara permasalı anlatırken, gerçek hayatta yaşananlar bu masaldan çok farklıdır. Adeta

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, zehrayldz07@gmail.com.

¹Standing, G. (2014) *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf* (çev. Ergin Bulut), İstanbul: İletişim Yayınları

bir prekarya tuzağına benzeyen bu durumun trajikomik tarafıysa bazı firmaların işçi haklarını sadece markalarına gölge düşmesi söz konusu olunca hatırlamalarıdır (Al Jazeera Türk, 2015). Türkiye’de de ucuz emek ve taşeronlaşmanın yol açtığı olayların örnekleri görülebilir. Soma’da 2014 yılında 301 maden işçisi hayatını kaybetmiş ve maden işçilerinin çalışma koşulları bu olaydan sonra gündeme gelmiştir (Arslan,2016). Tüm bunlardan hareketle prekaryanın da bir çalışanlar grubunu temsil ettiğini ve onların da herkes gibi hakları olduğunu söylemek gerekmektedir.

Guy Standing’in oldukça anlaşılır bir dille kaleme aldığı kitabın aslında prekarya sınıfının temsilcilerinin kimler olduğunu araştırmalara dayandırarak ele almasının bu temsilcilerin emek süreçlerine ışık tuttuğunu söylemek yanlış olmaz. Yedi ana bölümden oluşan kitapta bölümler de kendi içinde iddialı başlıklara ayrılmıştır: “Prekaryayı Şeytanlaştırmak” gibi. “Prekarya kendi başına var olmaz aynı zamanda ne olmadığıyla da tanımlanır” diyen Standing (s. 47), ilk bölümde prekaryayı farklı özelliklerinden hareketle tanımlama yoluna gitmiştir. Bununla birlikte prekarya çeşitlerinin de söz edildiği bu bölümde en çok göze çarpan ifade prekarya sınıfındaki bazılarının “yabancılaşmış emek” sembolü olarak görülmesidir: çağrı merkezleri çalışanları gibi (s.35). Burada duygusal yabancılaşma ve gerçek duyguların maskelenmesi görülebilir (Man ve Öz, 2009: 79). Kitaptaki en ilginç tespitlerden biriye “Hiçbir yere gitmeyen ve geleceği olmayan bir işe cıcaflı bir ad verilir ve o işin güvencesiz tarafları gizlenmeye çalışılır” ifadesidir (s. 7). Temizlik görevlisine ‘hijyen danışmanı’ denilmesi neyi değiştirir bilinmez ama emek süreçlerinde bir değişim olmadığı muhtemeldir. Tüm bunların yanı sıra prekarya ne hissettiğiyle de tanımlanmıştır: öfke, dışlanmışlık, kaygı ve yabancılaşma. Güvene dayalı ilişkilerden yoksun olan prekarya, zanaat içermeyen ve kariyer beklentisi olmayan işler yapması sonucu derin amaçsızlık duygusu yaşamaktadır (s. 41, 43). Emeğine yabancılaşan prekarya sanki bu durum alın yazısıymış gibi bunu kabullenmekte ve sonuç olarak kendini dışlanmış hissetmektedir (s. 42). Burada alın yazısı ile kastedilen aslında kadercı bir anlayışa sahip olmakla ilgilidir. Prekaryanın temsilcileri çoğu zaman sisteme direnmek yerine mevcut işlerini de kaybetmemek için olsa gerek durumu kabullenmektedirler.

İkinci bölümde prekaryanın neden büyüdüğü esneklik kavramı üzerinden açıklanmıştır. Standing, geçici emeğe vurgu yaparken olup bitene itiraz eden çalışanların kapı önüne koyulacağını altını çizmiştir (s. 63). Geçici emeği sayısal esneklik kavramı üzerinden açıklarken sanayisizleşmeye bir parantez açmak gerekmektedir. Hizmet sektörüne olan eğilim sonucunda fabrika kapanmaları ve işten çıkarmalar bazı işçilerin iş bulmalarını çok daha zorlaştırırken prekarya sınıfının temsilcilerini haklarından mahrum ve güvencesiz işlere itmektir (Strangleman ve Warren, 2015: 135). İşsizliğin prekaryanın hayatının bir parçası olduğunu savunan Standing’e göre (s. 60, 83), işçileri kovmayı kolaylaştırmak istihdam artırmanın bir yolu olarak savunulmuştur. Sonuç olarak prekaryanın

temsilcileri çalışma koşullarını mecburiyetleri doğrultusunda kabullenmektedirler.

Peki ama söz konusu temsilciler kimlerdir? İşte üçüncü bölümde prekarya sınıfına kimlerin nasıl dahil olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Kamusal alanın kadınları özgürleştireceği düşüncesinden hareketle kadın istihdamı bir özgürlük ölçütü gibi gösterilmiştir (s. 111). Bu gösteri kadınları ucuz emek olarak prekarya tuzağına çekmeyi başarmıştır. Ucuz emek deyince stajyerler de ilk akla gelen prekarya temsilcilerinden biridir. Cem Yılmaz çalışma hayatında stajyerlerin durumunu mizahi bir yaklaşımla ele almış ve işverenlerin stajyerlere karşı olan tutumunu şu sözlerle dile getirmiştir (2014): “Çalış, çalış, çalış; para yok çünkü biz seni deniyoruz.” Stajyerler çoğu zaman kendilerini kanıtlamak için firmaların isteklerini kabul etmek durumundadırlar (s. 117). Emeklilerse daha düşük haklarla çalışmayı kabul ederek bir anlamda çalışma hayatında gençleri daha korumasız bırakmaktadır. Prekarya tuzağı olarak betimlenen mevcut tehlikeli sistem, çoğu zaman ötekileştirilen, zaten çoğu vatandaşlık hakkından mahrum engellileri, hapisanedeki mahkûmları ve göçmenleri ucuz işgücü olarak görerek emek sömürsü yapmaktadır.

Emek sömürsünün çok yoğun olduğu göçmen prekaryalar ise dördüncü bölümde “Göçmenler: Mağdur mu, Hain mi, Yoksa Kahraman mı?” başlığı altında çarpıcı bir biçimde ele alınmıştır. Halk söyleminde göçmenler “kirli, tehlikeli ve lanetli” olarak tanımlanırken, Çinli bir göçmenin “yaşadığımızı kanıtlamanın tek yolu ölmek” sözlerine yer verilmiştir (s. 180, 194).

Beşinci bölümde küresel ekonominin bir özelliği olarak uzun çalışma saatleri ve çalışma koşullarından yola çıkılarak insan fizyolojisine saygının olmadığı kanısına varılmıştır (s. 196). Pek çok insan 1920’li yıllardaki Ford fabrikalarını aratmayacak bir şekilde basit, tekrara dayalı ve anlamsız bir işte çalışmaktadır. İş tanımının sorgulanması yapılırken aynı zamanda çalışmanın sadece fiziksel bir çaba olmadığının altı “duygusal emek” kavramıyla çizilmektedir (s. 207). Kontrol ve denetim artık duyguları da yönetmek isteyen bir güç olma sürecindedir (Man ve Öz, 2009: 78).

“Güvencesiz bir hayatta yaşıyorsanız endişeli olmanız normal zira işiniz bir vardır bir yoktur.” (s. 237). Prekarya sınıfındaki insanlar, kariyeri olmayan, pis ve zor işlerde çalışıyorlar üstelik tek bir amaçları var: hayatta kalmak... (s. 242). Onlar bazen dışlanarak emeğin en duygusal halini yaşıyorlar ki çoğu zaman haklarından mahrum ve iş güvencesiz.

Sonuç olarak altıncı bölümde tüm bunların yanı sıra hükümetlerin prekarya sınıfına yönelik tutum ve politikaları eleştirilmiştir. Hükümetler ve işverenler prekaryayı anlıyor mu? Belki de bundan önce sorulması gereken ilk soru onlar için prekaryayı anlamanın dolayısıyla prekaryanın ne istediğinin bir öneminin olup olmadığıdır. Gerçekten prekarya sınıfındaki insanlar ne ister? En başta da belirtildiği gibi onların en önemli isteği çalışma hayatında güvende olmak. Prekarya için iş, hayatta kalmaya devam etmeleri için bir zorunluluktur. Aslında on-

ları anlamak için özellikle işverenlere ve sistemin aktörlerine, “Hayatta en değer verdiğiniz şeyleri her gün kaybetme korkusuyla yaşayabilir miydiniz?” sorusu sorulabilir. İşte prekaryayı anlamak böyle bir şeydir.

Standing (s. 214), son bölümde prekaryanın en önemli ihtiyacı olarak ekonomik güvenlik konusuna dikkat çekmiştir. Prekarya, tüm mecburiyetlerine rağmen içinde bulunduğu durumu kabullenmek yerine ortak bir ses etrafında birleşip örgütlenmelidir. Kitapta örgütlenme önerisi etkileyici bir hikâye ile yapılmıştır. Ama kitabın mesajı, “Prekarya ne bir kurban, ne bir hain ne de kahraman-sadece içinde hepimizden bir şeyler var” cümlesiyle verilmiştir (s. 300).

Prekaryayı tehlikeli yapacak olan güç onların bir gün tek ses olarak örgütlenip bir araya gelme ihtimalleridir. Prekaryayı sadece “güvencesiz çalışanlar” olarak tanımlamak mümkün görünmemektedir. Üstelik Standing, prekaryayı belli coğrafyalar üzerinden anlatırken prekarya sınıfının özellikleri tam olarak gün yüzüne çıkarılamamıştır. Mesela bir stajyer ve bir göçmeni aynı sınıfta buluşturan neden sadece “güvencesiz” olmaları mıdır? Ayrıca bu özellik bir sınıftan bahsetmek için yeterli midir sorusu akıllara gelmektedir. Prekaryanın bir sınıf olarak kabul edilmesi onun o sınıfa ait insanların yaşadıkları coğrafya ve kültürden ayrı değerlendirilebileceği anlamına gelmemektedir. Kitapta son yıllara dair verilere yer verilerek analizler yapılmış olması bu analizleri güçlü ve daha gerçekçi göstermiştir. Standing, kitabı anlaşılır bir dil ve eleştirel bir üslupla kaleme almıştır. Kitapta bazı konular arasında kopukluklar olmasına rağmen eğitimin metalaşması ve göçmenlerin yasal statüsü gibi, alanlarda yol gösterici niteliktedir. Çünkü yeni bir sınıf ne olmadığıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. Belki de kitabı okuduktan sonra bazı insanlar prekarya olduğuna karar verecektir. Tüm bunlardan öte kitabın en ilginç, gerçekleri ortaya çıkarma bakımından, önemli kısmı eğitim sistemindeki metalaşmaya dair analizlerdir. Fransız ekonomist Daniel Cohen’in eğitimin standartlaştırılmasıyla ilgili sözleri ders niteliğindedir: “Fordizm önceki yıl için ne idiye, üniversite de şimdiki sistem için aynı şey” (s. 124). “Kültür ve tarih yerine okullarda öğrencilere etkili tüketici ve iş sahibi olma yollarının öğretilmesi eğitimin amacı olabilir mi?” (s.123) Belki de tüm yaşananların tek nedeni budur: İnsanın değeri yeterince anlaşılammıştır.

Kaynakça

- Arslan, R. (2016, 13 Mayıs) "Soma Faciasının İkinci Yılı: Değişen Bir Şey Var mı?". http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160512_soma_ikiyil_arslan
- Man, F. ve Öz, S. C. (2009) "Göründüğü Gibi Olamamak Ya Da Olduğu Gibi Görünmemek: Çağrı Merkezlerinde Duygusal Emek", *Çalışma ve Toplum*, 1, 75-94.
- Merkez Üssü Amerika: Etiketeki Kan, Al Jazeera Türk, 2015.
- Standing, G. (2014) *Prekarya*. (çev. E. Bulut), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Strangleman T.ve Warren T. (2015) *Çalışma ve Toplum* (cev. F. Man), Ankara: Nobel.
- Vatansever, A. (2013) "Prekarya Geceleri: 21. Yüzyılın Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalılıkların Rüyası", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2, 1-20.
- Yılmaz, C. (2014) CM101MMXI FUNDAMENTALS Gösterisi "Stajyer" Bölümü, Türkiye.

